

LATGOLYS KONGRESS

**Kurp ej, pierobeža? Austrumu pierobežas reģionu
attīstības vīzija 2040**

CILVĒKKRESURSI UN DEMOGRĀFIJA

***Kultūrvēsturiskā identitāte un valoda,
kā arī likumu izpilde no valsts puses***

Ievads

Domājot par Rīcības plāna Latvijas Austrumu pierobežas ekonomiskajai izaugsmei un drošības stiprināšanai 2025. – 2027.gadam ieviešanas gaitu (**Rīcības plāns**), kā arī veidojot Latvijas Austrumu pierobežas reģionu attīstības vīziju 2040 (**Vīzija**) ir jāatbild uz šādiem jautājumiem:

- Vai tiks izanalizēti un izdarīti secinājumi – kāpēc iepriekšējie plāni saistībā ar Latgali nav izpildīti un nav devuši būtiskus rezultātu?
- Vai Rīcības plāna un Vīzijas pamatā tiks nolikts **cilvēks** un sasniegumi un sasniegumu rādītāji tiks vērtēti caur **cilvēku**?
 - ✓ Drošības sajūta
 - ✓ Piederības sajūta
 - ✓ «Nepamestības» sajūta
 - ✓ Perspektīvas nākotnes – «noturības» sajūta

Ievads

Domājot par Rīcības plāna Latvijas Austrumu pierobežas ekonomiskajai izaugsmei un drošības stiprināšanai 2025. – 2027.gadam ieviešanas gaitu (**Rīcības plāns**), kā arī veidojot Latvijas Austrumu pierobežas reģionu attīstības vīziju 2040 (**Vīzija**) ir jāatbild **arī**:

- Kura no Rīcības plāna aktivitātēm attiecas **tieši** uz Austrumpierobežu un it sevišķi Latgali?
- Kuras Rīcības plānā norādītās aktivitātes ir papildus jau iepriekš un vispārīgi paredzētām aktivitātēm Latgalē?
- Kuri Rīcības plānā norādītie naudas līdzekļi **tieš** tiek **piešķirti papildus Latgalei** jau iepriekš un vispārīgi paredzētiem?
- Kāds ir finansējuma avots?

Ievads

Vienam no galvenajiem mērķiem ir jābūt:

- Pozitīvas izmaiņas attiecībā uz drošības, piederības, «nepamestības» un perspektīvas nākotnes («noturības») sajūtu
- Te būtu nepieciešamas veikt socioloģisku **aptauj**u – novērtējot
 - 1) šā brīža sajūtu un
 - 2) regulāri jāmonitorē rezultāti – vai tiek sasniegts progress
- Iedzīvotāju skaita palielināšanās, t.sk., reimigrācijas pieaugums
- Latgales tēla no sociāli ekonomiskā un dzīves vietas kvalitātes uzlabošanās
- Attiecīgi ir jānosaka **sasniedzamie mērķi (rādītāji) un veicamām darbībām** ir jābūt attiecīgi šiem mērķiem **pakārtotām vai izrietošām**

Ievads

- Veicot aptauju, ir jānoskaidro arī
 - kas traucē
 - kāda palīdzība būtu nepieciešama
- Varētu būt portāls vai vieta, kur varētu sniegt atgriezenisko saiti regulāri un būtu atbilstošs personāls, kas uz to varētu ātri reaģēt
- Tā kā situācija Latgalē un Austrumpierobežā ir atšķirīga, tad ir pamats **radīt un piemērot atšķirīgu juridisko pamatu**

Normatīvais regulējums

Aizvien nav novērstas pamatproblēmas valsts un Latvijas sabiedrības kopumā attieksmē pret Latgali un latgaliešu valodu, lai arī ir pieņemti vairāki likumi

- *Latviešu vēsturisko zemju likums* (spēkā no 2021.gada 1.jūlija)
- *Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums* (spēkā no 2021.gada 1.janvāra)
- *Valsts valodas likums* (spēkā no 2000.gada 1.septembra)

Normatīvais regulējums

Latviešu vēsturisko zemju likums nosaka, ka **valstij un pašvaldībām** ir jāveic noteikta veida darbības saistībā ar latgaliešu valodu

- ✓ **jāsekmē** labvēlīgi sociālekonomiskie apstākļi vietējo kopienu pastāvēšanai un izaugsmei, jo vietējās kopienas ikdienā uztur latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu identitāti un kultūrvēsturisko vidi. Latviešu vēsturiskajām zemēm ir vietējo kopienu piederības iezīmētas saskares līnijas, kuras ņemamas vērā valstslietās (preambulas 4.rindk.)
- ✓ **jāsekmē** latviešu vēsturisko zemju identitātes, kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu **saglabāšana** un ilgtspējīga **attīstība**, jānodrošina tai nepieciešamo **atbalstu** un jāveicina latviešu vēsturiskās zemes līdzsvarota sociālekonomiskā **attīstība** (4.p. 1.d.)
- ✓ jānodrošina **izglītības iestādēs novadu mācības apguvi**, kas veicina latviešu vēsturisko zemju identitātes un kultūrvēsturiskās vides apzināšanu un līdzdalību tās kopšanā un attīstīšanā (4.p. 5.d.)

Normatīvais regulējums

Latviešu vēsturisko zemju likums nosaka, ka **valstij un pašvaldībām** ir jāveic noteikta veida darbības saistībā ar latgaliešu valodu

- ✓ jāveicina latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides **savstarpēja iepazīšana** un popularizēšana (4.p. 6.d.)
- ✓ jānodrošina latgaliskās identitātes un kultūrvēsturiskās vides saglabāšana un ilgtspējīga attīstība, tostarp jāveicina **latgaliešu valodas** kā latviešu valodas paveida **apguvi**, tai skaitā izglītības iestādēs, un **lietojumu publiskajos pasākumos un ikdienas darbā**, kā arī **atjaunojot** un vidē **izmantojot vietvārdus latgaliešu valodā**, tai skaitā ceļazīmēs, vietu un ielu nosaukumos (4.p. 8.d.)

Normatīvais regulējums

Latviešu vēsturisko zemju likums nosaka, ka **valstij** ir jāveic

- ✓ **jāizstrādā un jāīsteno** saskaņota un pastāvīga **politika un atbalsta pasākumi** latviešu vēsturisko zemju **identitātes, kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu** saglabāšanai un ilgtspējīgai attīstībai (4.p. 2.d.)
- ✓ jāveicina **latgaliešu valodas lietošana informatīvajā telpā**, it sevišķi sabiedriskajos elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos (4.p. 9.d.)
- ✓ Ministru kabinetam ir **jāapstiprina** Latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības **plāns**, lai saskaņotu valsts un pašvaldību īstenotos pasākumus latviešu vēsturisko zemju identitātes, kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanas un ilgtspējīgas attīstības veicināšanai, kā arī koordinēti un mērķtiecīgi izmantotu šim mērķim pieejamie **valsts un pašvaldību resursi** (5.p. 1.d.)

Normatīvais regulējums

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums attiecībā uz latgaliešu valodu nosaka

- ✓ Pienākumu sabiedriskiem elektroniskiem plašsaziņas līdzekļiem **veicināt sabiedrības izpratni** par Latviju kā tiesisku un nacionālu valsti, stiprināt latvisko identitāti, latviešu valodas, tai skaitā **latgaliešu (rakstu) valodas** un latviešu zīmju valodas, lietojumu, veicināt sabiedrības saliedētību uz valsts valodas pamata, popularizēt nacionālo kultūru, mākslu un tradīcijas, sekmēt to uzturēšanu un izkopšanu, atbalstīt demokrātisku patriotismu, padziļināt izpratni par tiesiskumu, nacionālajām vērtībām, Latvijas valsts un tās reģionu, latviešu un lībiešu tautu un Latvijas mazākumtautību vēsturi un ikdienu. (3.p. 6.d.)
- ✓ Latvijas Radio un Latvijas Televīzija savu programmu veido kā nacionālo programmu valsts valodā, tai skaitā **latgaliešu (rakstu) valodā**, izņemot šā panta ceturtajā daļā minēto gadījumu. (8.p. 3.d.)

Normatīvais regulējums

Diasporas likums attiecībā uz latgaliešu valodu nosaka

- ✓ Kā vienu no diasporas politikas uzdevumiem - veicināt arī **latgaliešu* (rakstu) valodas** kā vēsturiska latviešu valodas paveida **saglabāšanu, aizsardzību un attīstību** diasporā (4.p. 3.app.)
- ✓ Izglītības un zinātnes ministrijai valsts pārvaldes institūciju kompetence diasporas politikas jomā pienākumu izstrādāt un īstenot atbalsta pasākumus, kas vērsti uz arī **latgaliešu valodas** kā vēsturiska latviešu valodas paveida **saglabāšanu, aizsardzību un attīstību diasporā** (6.p. 2.d. 3) p. f) app)
- ✓ Izglītības un zinātnes ministrijai latviskās identitātes un piederības Latvijai stiprināšanai, latviešu valodas saglabāšanai, kultūras izpētei un saglabāšanai, lai stiprinātu diasporas saikni ar Latviju, ir jānodrošina **pastāvīgs un sistemātisks atbalsts** arī **latgaliešu valodas** kā vēsturiska latviešu valodas paveida **saglabāšanai, aizsardzībai un attīstībai diasporā** (11.p. 1.d. 3.app.)

Problēmas un ieteikumi

- Skaidras **valsts** politikas un attieksmes attiecībā uz latgaliešu valodu (kā valodas koncepta dabiska sastāvdaļu) izstrāde un demonstrēšana Latvijas informatīvajā telpā, piemēram, uzrunas latgaliešu valodā, reaģēšana uz neatbilstošu valsts un pašvaldības amatpersonu uzvedību
- Latgaliešu valoda tiek (neapzināti) **nepamatoti pretnostatīta** otrajai latviešu valodas formai, jāatrod terminoloģisks risinājums, kas nerada pretnostatījumu, piemērs, Norvēģija - būkmols (*bokmål*) un jaunnorvēģu valoda (*nynorsk*)

Problēmas un ieteikumi

Norvēģijas pieredze

- ✓ Jaunnorvēģu valodai tiek nodrošināti 25 % no publiskās telpas
- ✓ Daļa no pašvaldībām ikdienas darbā lieto tikai jaunnorvēģu valodu, lielākā daļa – būkmolu, un ir daļa, kas lieto abas.
- ✓ Abas valodas (formas, paveidi) tiek lietotas **nenodalīti** publiskajā telpā un masu informācijas līdzekļos
- ✓ Katram norvēģim ir jāzina **abas** valodas un tās **jāapgūst skolā**
- ✓ Mutiskajā saziņā (arī publiskajā) lieto savu izloksni

Lov om språk (språklova) (The Language Act) 2021.gada Valodas likums spēkā no 2022.gada 1.janvāra (<https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-05-21-42>)

Problēmas un ieteikumi

- Turpināt atteikšanos no termina «rakstu» lietošanas latgaliešu valodas apzīmējumā gan normatīvi, gan saziņā
- 2004.gada 2.marta Ministru kabineta noteikumu Nr.114 “Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju” grozīšana (6.p., 50. – 54.p.)

Problēmas un ieteikumi

- Sabiedrības izglītošana par latgaliešu valodu (arī lībiešu valodu) kā nacionālo valodu (un **nevis svešvalodu, reģionālu valodu, minoritātes vai mazākuma valodu vai dialektu**)
- Skaidra un nediskriminējoša latgaliešu valodas izmantošana Latvijas Radio un Latvijas Televīzija programmās, skaidru vadlīniju izstrāde par saturu latgaliešu valodā, nesasaistot ar mazākumtautību raidījumiem
- Skaidras latgaliešu valodas pozīcijas noteikšana sabiedriskajā pasūtījumā un atbilstoša mērījumu vai uzstādījumu noteikšana, piemēram, minimāla raidapjoma (stundās vai procentos) noteikšana ar mērķi radīt nākotnē atsevišķu programmu latgaliski
- Speciālu raidījumu latgaliešu valodā radīšana, kas palielina sabiedrības interesi

Problēmas un ieteikumi

- Raidījumu un sižetu titrēšana (nevis ierunāšana) būtu pieļaujama izņēmuma gadījumā un tikai uz masu informācijas līdzekļa rēķina
- Latgales multimedialās studijas un plānotās Daugavpils TV studijas izmantošana raidījumu latgaliešu valodā radīšanai
- Raidījumu latgaliešu valodā pasūtīšana un iepirkšana ar **ilgtermiņa** finansējumu
- Lokālo mādiu un informatīvās telpas stiprināšana Latgalē uz latgaliešu valodas bāzes
- Noteikta finansējuma paredzēšana vai iezīmēšana masu informācijas līdzekļiem, kas izplata informāciju latgaliešu valodā

Problēmas un ieteikumi

- Latgaliešu valodas apmācības iekļaušana vispārizglītojošajā programmā (nevis kā izvēles vai interešu izglītības priekšmetu Latgalē un pārējā Latvijā būtu jānodrošina padziļinātāka apguve latviešu valodas priekšmetā, kā arī latviešu literatūras priekšmetā tiktu apskatīti latgaliešu literāti)
- Studiju programmu augstākajās mācību iestādēs latgaliešu valodā nodrošināšana
- Kvantitatīvo prasību audzēkņu skaitam pamatskolās un vidusskolās nepalielināšana skolu tīkla reformas ietvaros Latgalē

Problēmas un ieteikumi

- Noteikta finansējuma paredzēšana vai iezīmēšana literatūrai un citiem darbiem latgaliešu valodā
- Darba vietu ar latgaliešu valodas prasībām radīšana, priekšrocība latgaliešu valodas zināšanām amatiem Latgalē
- Kompleksa Latgales teritorijas pārvaldība un pārstāvniecība, ievērojot Latviešu vēsturisko zemju likumu
- Ceļa u.c. zīmju latgaliešu valodā uzstādīšana, veicinot piederības sajūtu un arī tūrisma attīstību Latgalē

Paļdis!